

**„OKTATÁS ÉS TÁRSADALOM”
NEVELÉSTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Iskola a társadalmi térben és időben

IX.

**Pécsi Tudományegyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola**

**ISKOLA A TÁRSADALMI TÉRBEN ÉS IDŐBEN
IX.**

Pécs, 2021

A kötet szerkesztői

Ács-Bíró Adrienn, Maisch Patrícia, Molnár-Kovács Zsófia

Lektorok

Ács Marianna, Ambrusné Kéri Katalin, Arató Ferenc, Bálint Ágnes,
Czeferner Dóra, Cserti Csapó Tibor, Dezső Renáta Anna, F. Dárdai Ágnes,
Heidl György, Héjj Andreas, Lakner Tamás, Mrázik Julianna, Orsós Anna

Angol nyelvi lektor

Dezső Renáta Anna

Felelős kiadó

Ambrusné Kéri Katalin

Kiadó

PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

Digitális ISSN 2064-6348

A tanulmányok tartalmáért a szerzők felelnek.

Borítóterv: Molnár-Kovács Zsófia

© PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

© Szerkesztők, szerzők

TARTALOM

Előszó	7
Zsófia Molnár-Kovács: Research on Textbooks from the Era of Dualism – in Two Acts	9
OKTATÁSTÖRTÉNETI KUTATÁSOK.....	13
Czeferner Dóra: Nőnevelés és feminizmus. A nőoktatás reprezentációja az osztrák-magyar feminista sajtóban 1907-1918.....	15
Csepcsényi Lajos Lászlóné Balogh Melinda: A szakképzési rendszerben bekövetkezett változások a rendszerváltástól napjainkig	26
Fizeshi Oktavíia: Oktatási reform Kárpátalján a második világháború után.....	37
Kóger Yvett: Rendelkezések az óvodai nevelés történetében (szülőket is érintő előírások) ..	43
Maisch Patrícia: A gyermekkép és a gyermek-szülő kapcsolat Ernest Legouvé: Leányaink és fiaink című művében.....	51
Patyi Gábor: Imre Sándor a gazdasági k��z��iskol��kr��l	61
Somogyvári Lajos: A CIA és a magyar felsőoktatás.....	68
Szabó Hajnalka Piroska: N��kép a kommunista időszak magyar t��rt��nelemtank��nyveiben...	77
Várdai Levente: A leventeint��zm��ny létrejötte és nevelési célkitűzései.....	85
V��gh József: A nevelés célja Ellen White írásaiban és a kortárs amerikai nevelésfilozófiai ��r��nyzatok szerint. ��sszehasonl��t�� tanulmány a redempt��v pedagógia paradigmj��hoz	92
NEVELÉSSZOCIOLÓGIAI KUTATÁSOK	103
Bálint Krisztián: A határontúli vajdasági, szabadkai általános iskolában dolgozó tanárok e-learning alapú biztons��gtudatoss��gi képzés ��r��nti ��g��nyeinek feltérképezése	105
Gelencsérné Bakó Márta – ��kes Viktória: Az ��llatassziszt��lt terápia megítélése online k��rd��i��v feldolgozása alapján	115
Imre Nóra: A házi feladat intézmény és a szülői tanulástámogatás lehetőségei	130
Kovácsné Nagy Ibolya – P��kn�� Sinkó Csenge: Egy ��llatassziszt��lt pedagógiai teves��nyeg kutatásában résztevő gyermekük fejlettségi szintje iskolába lépéskor	139
Molnár Marcell – Iv��ncsik R��ka – Di Blasio Barbara: Első osztályos tanulók iskolakezdési stressz��nek csökkentése állattal asszisztált foglalkozások keretében	146
Ny��ri Csilla: SWOT analízis a Pécsi Szakképzési Cetrumban	157
Papp László: Diákok konfliktuskezel��se – egy k��rd��i��ves felmérés tanulságai.....	167
Sándor-Schmidt Barbara: Bepillantás egy kárpátaljai óvodai mindennapjaiba – Egy Erasmus ��szt��nd��j margójára	186
Sütő ��va: Szakképző iskolások céljainak és tanulási motivációjának kapcsolata	194

FIZESHI OKTAVIIA

OKTATÁSI REFORM KÁRPÁTALJÁN A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Összefoglaló:

Kárpátalja történelme sokoldalú és egyedi. Számos nemzetiség és a különböző vallások évszázadok óta békésen éltek együtt területünkön, kölcsönösen gazdagítva egymás kultúráját, hagyományait és oktatását. A 20. század negyvenes éveinek közepén véget ért a második világháború, és Kárpátalját Szovjet Ukrajnához csatolták. Kutatásunk egyrészt az elemi oktatás minőségi javításának szükségességére, a nemzetiségi kultúra, az anyanyelv megőrzése feltételeinek megteremtésére irányul; másrészt pedig a multikulturális térség általános iskoláinak fejlődési sajátosságaira helyezi a hangsúlyt, annak megvalósulására az egységes állami oktatási politika feltételei között.

Kulcsszavak: neveléstörténet, oktatási reform, anyanyelvi tanulás, elemi iskola, Kárpátalja

Bevezetés

A kutatás tárgya: a kárpátaljai általános iskolának fejlődése az 1944-es Szovjet Ukrajnához való csatlakozása után. A kutatás célja feltárni a kárpátaljai általános iskolák oktatási reformjának sajátosságait a második világháború, a Szovjetunióhoz való csatlakozás után.

A kutatás feladatai:

- kárpátaljai általános iskola reformjának társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális előfeltételeinek meghatározása;
- felismerni az állami politika befolyását a különböző nemzetiségeknek az anyanyelvi alapfokú oktatáshoz való jogának érvényesítésében;
- az elemi iskola tevékenysége szervezeti és tartalmi sajátosságai a háború utáni időszakban.

A kutatás módszere az elsődleges és másodlagos források elemzése. Elsődleges forrásként a levéltári dokumentumokat vizsgáljuk. A kutatás másodlagos forrásként használja fel HOMONNAI (1992), VEHESH (2010), FEDYNETS (2010), OFITSYNSKYI (2010), MELNYK (2010) és CHERNYCHKO (2010) az oktatási történetről szóló műveit. A kutatás forrásai a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár anyagai; az Ungvári Nemzeti Egyetem Könyvtárának gyűjteményei; a Kijevi Központi Állami Hatóság Archívuma; a Szovjetunió törvényalkotó ügyiratai; tantervek, tankönyvek, évkönyvek, statisztikai kimutatások; korszerű monográfiák, melyek kapcsolatban állnak a kutatás problematikájával.

A kutatás tudományos újdonsága és elméleti jelentősége:

- elsőként valósul meg egy komplex kutatás, amely a kárpátaljai általános iskolákat vizsgálja az 1944-es szovjet ukrán csatlakozást követően;
- az adott történelmi korszakban az elemi iskolákban folyó anyanyelvi oktatással foglalkozó törvényhozás áttekintése;
- az adott történelmi korszakban az elemi iskolákkal foglalkozó új dokumentumok, tények bemutatása.

A kutatás gyakorlati jelentősége: a kárpátaljai elemi iskolák történeti kutatása elősegíti a pozitív tapasztalat felhasználását (a tervek, tantárgyprogramok, tankönyvek összeállításánál) az ukrajnai oktatási reformban.

A következtetések hitelességét biztosítja a tények, események tudományos elemzése; a módszertanilag megalapozott kutatási eredmények figyelembevétele; a statisztikai jelentések, levéltári dokumentumok és anyagok felhasználása.

A 20. század negyvenes éveinek közepén olyan eseménysorozatok zajlanak, melyek Kárpátalja sorsát számtalan évtizeddel előre meghatározzák. Ebben az időszakban nemcsak véget ért a második világháború, hanem Kárpátalját Szovjet Ukrajnához is csatolták. Kárpátalja Szovjetunióhoz való csatolását számos történelmi esemény (konferenciák, kongresszusok) előzte meg, amelyeken történelmi döntéseket hoztak. 1944. november 19-én került sor Kárpát-Ukrajna Kommunista Pártja első konferenciájára, azon fogadták el azt a határozatot, melynek értelmében Kárpát-Ukrajnát Szovjet Ukrajnához csatolták. 1946. január 22-én a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjet Elnöksége rendeletének megfelelően létrehozták a kárpátontúli régiót, mint az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság részét. Ungvár lett Kárpátalja fővárosa.

A népesség demográfiai változása – az etnikai kutatók szerint – a mennyiségi növekedés ellenére csökkentette a jelentősebb nemzeti kisebbségek létszámát: többnyire adminisztratív eszközökkel a ruszinokat átnevezték ukránoknak (MELNYK – CHERNYCHKO, 2010: 672), a román népesség moldáv lett, miközben a magyarokat és a németeket Szibériába hurcolták a szovjet hadifogoly-táborokba, a szlovák közösség pedig jelentősen csökkent (OFITSYNSKYI, 2010: 285-286). Kárpátalján az oktatási rendszer reformja, beleértve az általános iskoláét is, a szovjet állam gazdasági, demográfiai, szociálpolitikai és kulturális életének a totalitáris irányítása alatt valósult meg.

A szovjethatalom Kárpátalján számos reformot hajtott végre. 1944 decemberében az I. Kárpát-Ukrajnai Pedagógusok kongresszusának küldöttei úgy döntöttek, hogy az oktatási rendszert a szovjet iskola mintájára újratervezik. (HOMONNAI, 1992: 33)

Az egyik első dokumentum a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanács 4/1944. december 26-i Rendelete volt, amely sürgősnek látta az iskolákban használt „szimbólumok (ikonok, logók, egyenruhák)” kizárását a tanintézményekből.¹⁷ Néhány nappal később megjelent a 28-V/1944. december 30-i Rendelet, amely kötelezte, hogy 1945. január 15-től valamennyi iskola, iroda, tanfelügyelőség fő bejáratára fel kell helyezni a nemzet nagy tanárának és szülőjének, Sztálinnak az arcképét. Az iskolákban, a tanítás kezdetén és a végén a következő köszöntéssel üdvözölték egymást a tanítók és tanítványaik: „Éljen Kárpát-Ukrajna és Szovjet-Ukrajna újraegyesítése!”¹⁸ A kormány felváltotta a korábbi attribútumokat újabbakkal, és meglehetősen rövid idő múlva támadást indított a szovjet tudat kialakítása érdekében. Az új szovjet kormány következő lépése az iskolai ügyek átadása volt az állam kezébe, ugyanis az előző években az oktatási ügyeket Kárpátalján az állam irányította, de az iskolákat a közösségek, egyházi szervezetek, magánszemélyek tartották fenn.

1945. április 20-án a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanácsa rendeletileg elfogadta az iskolai oktatás alárendelését állami hatóságnak. E dokumentum értelmében az iskolák oktatási tevékenysége állami vezetés alá került, vagyis az állam meghatározta az oktatás ideológiai céljait és az oktatás tartalmát stb.

A református és római katolikus kárpátaljai plébánosok (Técső) írásbeli kérelmet nyújtottak be a Kárpát-Ukrajnai Népi Tanácsa oktatásért felelősének érdekében, hogy engedélyezze a plébániák általános iskoláinak megmaradását. A kormány elutasította ezeket a

¹⁷ Kárpátaljai Állami Levéltár (röv.: KÁL), R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvetsheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 1. doboz, 1944 / 2 sz. irat – Rasporozheniya, prikazyi, soobscheniya Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi – folio 19

¹⁸ Uo. folio 152

kéréseket. Sőt, az iskolás gyerekeket kötelezték, hogy ukrán tanyelvű állami iskolákba kérjék felvételüket, holott a két felekezethez többnyire a magyar nemzetiségűek tartoztak.

1945-ben az új hatóság elfogadta „A Kárpát-Ukrajnai oktatási rendszer reformjáról” szóló rendeletet, amely a hétéves oktatás kötelezővé tételét tervezte az 1945-1946-os tanévtől. Oktatási intézmények kerültek átszervezésre: a népiskolák – általános iskolákká, a polgári iskolák – hétéves befejezetlen középiskolákká, a gimnáziumok – tízéves középiskolákká váltak.¹⁹ E rendelet értelmében a falvakban, ahol eddig nem volt iskola, lehetett nyitni általános iskolát, feltéve, hogy legalább 20 iskoláskorú gyermek található a családokban. Az első időben a szovjethatalom több iskolát nyitott, főleg olyan hegyvidéki területeken, ahol eddig nem voltak. Így a Kárpát-Ukrajnai Megyei Tanfelügyelőség (1. táblázat) IV. negyedéve tervének megvalósításáról szóló jelentésében szerepel, hogy 1945-1946 között Kárpátaljan 686 iskola volt, ahol 113 488 gyerek tanult, az oktatásban pedig 3 295 tanár vesz részt.²⁰

1. táblázat: Kárpátaljai iskolák, 1945-1946. tanév

Az iskolák típusai	A tényleges állapot 1945. december 1-re								
	iskolák száma			gyerekek száma			tanárok száma		
	város	falu	összesen	város	falu	összesen	város	falu	összesen
általános iskola	20	485	505	2063	46718	48781	56	1157	1213
hétéves befejezetlen középiskola	14	151	165	7486	49365	56851	307	1446	1753
tízéves középiskola	7	9	16	3693	4163	7856	177	152	329
Összesen	41	645	686	13242	100246	113488	540	2755	3295

A térség összes oktatási intézménye állami tulajdonba került. Az új kormány első feladata a tanyelv problémájának megoldása lett. A kommunista párt kijelentette, hogy az iskoláknak biztosítaniuk kell a gyermekek ingyenes oktatását az anyanyelvükön, ezt figyelembe véve az iskolák oktatási nyelve az ukrán irodalmi nyelv lett.²¹

Kárpátalján újabb probléma keletkezett: a magyar és a román nemzeti kisebbség iskoláinak megőrzése. A Kárpátaljai Állami Levéltárban számos levelet találtunk a szülőktől, a falusi bizottságtól, a helyi népbizottságtól, amelyekben az új kormányt felkérlik, hogy falujukban engedélyezze az anyanyelvi iskola megnyitását.²² Például: a falubeliek Tiszaújlakon (Nagyszőlősi járás) jelezték a felkérésben, hogy az 1944/45-ös tanévben 314 iskolás korú gy-

¹⁹ KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 1. doboz, 1945 / 44 sz. irat - Rasporyazheniya upolnomochennogo NRZU po delam obrazovaniya o perevode tserkovnyih i chastnyih shkol v vedenie gosudarstva – folio 2

²⁰ KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 1. doboz, 1945 / 5 sz. irat – Otchetiy oblastnogo otdela narodnogo obrazovaniya o vyipolnenii plana IV kvartala 1945 goda – folio 6

²¹ KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainyi, 30 lystopada 1945 r. – 10 hrudnia 1945 r. 1. doboz, 1945 / 603 sz. irat – Nakazy Narodnoho Komisariatu osvity URSR ta polozhennia pro robotu inspektoriv shkil i pro vyvchennia ukrainskoi ta rosiiskoi mov vchyteliamy shkil – folio 6

²² KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainyi, 1. doboz, 1945 / 615 sz. irat – Lystuvannia u Upovnovazhenym v spravakh osvity pro samovilne vidkryttia shkoly z uhorskoiu movoiu navchannia v selakh Shom i Shom-Khutor (Derenkovets, Kashtanovo) Berehivskoho okruhu ta pro vyrishennia pytannia iz vchyteliamy uhorskykh shkil, yaki ne volodiut rosiiskoiu ta ukrainskoiu movamy – folio 5

rek iratkozott be a magyar tannyelvű általános iskolába, bár a tanítás nem kezdődött el.²³ Néhány esetben a vidéki közösségek engedély nélkül nyitottak általános iskolákat, holott ez a szovjet hatalom megkerülésével járt, ami tilos volt: „1944. november 14-én a Beregszászi járásban a Kárpát-Ukrainai katonai parancsnokság bezáratta a magyar iskolákat addig, amíg az iskola-tanács másképpen nem határoz.”

A szovjet hatalom részéről a magyar és a román iskolák oktatási tevékenységének engedélyezése csak akkor lehetséges, ha elegendő az iskolás gyermekek száma, ha a közösség írásbeli kérést nyújt be, és feltétele, hogy a közösség vállalja, hogy saját költségén fenntartja az iskolát és az iskolai felszerelést is biztosítja.²⁴ Az államnak kötelessége fizetni a tanároknak. Az elegendő iskolás gyermek száma lehetővé tette a hétéves magyar és román nyelvű iskolák megnyitását Kárpátalján (Aknaszlatina, Dercen, Eszeny, Kerestúr, Mezőkaszony, Mezővári, Nagydobrony, Nagygejóc, Nagypalád, Nevetlenfalu, Szernye, Tiszaújlak, Técső stb.).²⁵ Ennek megfelelően, ha nem volt elegendő számú tanuló, osztályokat nyitottak néhány iskolában, amely osztályokban a tanulás nemzetiségi nyelven történt. Az egykori magyar iskolák tanulói a tanév során csak ukrán nyelvet, orosz nyelvet és irodalmat tanultak.²⁶

A nyelvpolitika, az „oroszosítás” eredményévé vált a migrációs folyamat, az egyes nemzeti kisebbségek nyelvi asszimilációja, és az orosz nyelvnek, mint az interkulturális kommunikáció nyelve, elismerése. A szovjet nyelvpolitika eredményei befolyásolták az állami és nemzetiségi nyelvű iskolák hálózatának kialakulását, különösen az elemi iskolák létrejöttét. Változások az oktatás tartalmában következtek be. Megfigyelhető az oktatás tartalmának hatása (az orosz nyelv dominanciája a nemzetiségi iskolák tantervében) a szociolingvisztikai folyamatokra, amely a magyarokat és a románokat az orosz nyelv megtanulására kényszerítette.

Kárpátalján a Szovjet Ukrajnához való csatolás első évében az iskolák személyzeti problémával is foglalkoztak, mivel a tanárok hiánya fokozódott: sokan elhagyták állásukat és elköltöztek Magyarországra és Csehszlovákiába.²⁷ Mintegy 800 tanár került Ukrajna keleti régióiból különböző kárpátaljai iskolákban a tanárok hiánya miatt. Az újonnan alakult hatóságok minden módon igyekeztek befolyásolni a tanárok világnézetét. Ebből a célból 1945. március 29-én megjelent egy körlevél „A tanárok védelme a fasiszta ideológia terjedésével szemben.” A tanároknak ajánlották, hogy oktatási munkájukban a tanulóknak szemléletes példák-
kal mutassák be a Vörös Hadsereg fasizmus elleni küzdelmének hadműveleteit és a szovjet emberek munkaképességét.

Az új szovjet iskola elméleti és módszertani intézményei elítélték az iskolai nevelés „burzsoá” és „nacionalista” elveit, amely – véleményük szerint – jellemzője volt a kárpátaljai iskoláknak az előző évtizedekben.²⁸ A kárpátaljai iskolák számára az 1945-1946-os tanévre (a szov-

²³ KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 1. doboz, 1944-1946 / 9 sz. irat – Perepiska s okruzhnyimi otdelami narodnogo obrazovaniya ob otkrytii shkol v Veliko-Berezhnianskom, Vinogradovskom, Irshavskom, Svalyavskom, Tyachevskom, Hustskom okrugah – folio 2, 64

²⁴ Uo. folio 94

²⁵ KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 1. doboz, 1945-1946 / 56 sz. irat – Postanovlenie, tsirkulyari Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi ob otkrytii nepolnyih, polnyih i srednih shkol s vengerskim yazyikom obucheniya – folio 7

²⁶ KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 1. doboz, 1944-1946 / 12 sz. irat – Uchebnyie plany i programmy narodnyih shkol – folio 7

²⁷ KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainyi, 1. doboz, 1945 / 618 sz. irat – Postanovy i tsyrkuliaryi NRZU ta lystuvannia z okruhovymy shkilnymy viddilamy pro povernennia vchyteliv do pedahohichnoi roboty – folio 20

²⁸ KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainyi, 1. doboz, 1945 / 607. sz. irat – Tsykuliar upovnovazhenoho NRZU v spravakh osvity Pro oberezhennia pedahohiv vid burzhuaznoi natsionalistychnoi ideologii, rozpovsiudzhuvanoi fashystskymy okupantamy v mynulomu – folio 1

jet oktatási rendszerbe való átmenet első évében) a Kárpát-Ukrajnai Megyei Tanfelügyelőség kidolgozott és jóváhagyott új tanterveket. Érdemes megemlíteni, hogy az ukrán és az orosz iskolák tantervei a szovjet tantervek modelljein alapultak; a magyar és a román iskolák esetében a tervek helyben (iskolákban) készültek és egyeztették azokat a Kárpát-Ukrajnai Megyei Tanfelügyelőséggel. A következő években azonban minden tananyag és program egységes lett.

A Szovjet Kárpát-Ukrajnai Általános Iskola tevékenységének jellemzői:

- *szervezete, iskolák típusa*: állami iskolák; általános iskolák és általános osztályok a hétéves befejezetlen és tízéves középiskolákban; kiskomplexumú általános iskolák; egy-, két-, három tannyelvű iskolák;
- *a tanulmányi idő*: 4 év (1945-1966), 3 év (1966-1986), 4 év (1986-tól);
- *irányítás és alárendelés*: iskolaigazgató; járási (városi) tanfelügyelő; megyei oktatási osztály; Közoktatási Minisztérium (Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, Kijev); Közoktatási Minisztérium (Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Moszkva);
- *az oktatás tartalma (tantervek elemzése)*: 9 oktatási tantárgy; heti óraszám: 24-29 óra (a tanévtől függően); kötelező az orosz nyelv (nyelv és olvasás), valamint az anyanyelv és olvasás a nemzeti kisebbségek iskolái számára; hiányoznak a vallás, a fizika és a földrajz tanórák (az utóbbi kettőből a természettudományok egyes témái lettek), a történelem (különálló témák az olvasásban).

A kárpátaljai háború utáni általános iskola fejlődésének főbb irányai:

- *szervezeti és vezetői*: az általános iskolák mennyiségi növekedése; az iskolás korú gyermekek kötelező iskolai végzettsége; az általános iskola normatív alapjainak kialakulása; az oktatás tartalmának szabványosítása; az állami nyelv kötelező tanítása az általános iskolákban; centralizált gazdálkodás;
- *oktatási és tartalmi*: a kétnyelvű iskolák tevékenysége; az iskola «oroszosodása»; anyanyelvű tanulás; az oktatás tartalmának ideologizálása; a tevékenység iskolája; a társadalmilag hasznos munka teljesítése.

IRODALOM

HOMONNAI, V. V. (1992): Antolohiia pedahohichnoi dumky Zakarpattia (XIX-XX st.). Zakarpattia, Uzhhorod.

MELNYK, S. – CHERNYCHKO, S. (2010): Osoblyvosti radianskoi movnoi polityky Zakarpattia (1945-1991). In: Vehesh, M. – Fedynets, Ch. (eds.): Zakarpattia 1919-2009 rokiv: istoriia, polityka, kultura / ukrainomovnyi variant ukrainsko-uhorskoho vydannia. Polihraftsentr «Lira», Uzhhorod. 672-680.

OFITSYNSKYI, R. (2010): Etnichni chystky. In: Vehesh, M. – Fedynets, Ch. (eds.): Zakarpattia 1919-2009 rokiv: istoriia, polityka, kultura / ukrainomovnyi variant ukrainsko-uhorskoho vydannia. Polihraftsentr «Lira», Uzhhorod. 284-286.

Levéltári források

Kárpátaljai Állami Levéltár (röv.: KÁL), R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 25 dekabrya 1944 g. – 1 noyabrya 1945 g. 1. doboz, 1944 / 2 sz. irat – Rasporyazheniya, prikazyi, soobscheniya Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi

KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 30 marta 1945 g. – 11 sentyabrya 1945 g. 1. doboz, 1945 / 44 sz. irat - Rasporyazheniya upolnomochennogo NRZU po delam obrazovaniya o perevode tserkovnyih i chastnyih shkol v vedenie gosudarstva

KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 12 dekabrya 1945 g. 1. doboz, 1945 / 5 sz. irat – Otchetyi oblastnogo otdela narodnogo obrazovaniya o vyipolnenii plana IV kvartala 1945 goda

KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainy, 30 lystopada 1945 r. – 10 hrudnia 1945 r. 1. doboz, 1945 / 603 sz. irat – Nakazy Narodnoho Komisariatu osvity URSS ta polozhennia pro robotu inspektoriv shkil i pro vyvchennia ukraïnskoi ta rosiiskoi mov vchyteliamy shkil

KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainy, 19 sichnia 1945 r. - 11 lystopada 1945 r. 1. doboz, 1945 / 615 sz. irat – Lystuvannia u Upovnovazhenym v spravakh osvity pro samovilne vidkryttia shkoly z uhorskoiu movoiu navchannia v selakh Shom i Shom-Khutor (Derenkovets, Kashtanovo) Berehivskoho okruhu ta pro vyrishennia pytannia iz vchyteliamy uhorskykh shkil, yaki ne volodiiut rosiiskoiu ta ukraïnskoiu movamy

KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 10 dekabrya 1944 g. – 1 oktyabrya 1946 g. ya perevoda 1. doboz, 1944-1946 / 9 sz. irat – Perepiska s okruzhnyimi otdelami narodnogo obrazovaniya ob otkrytii shkol v Veliko-Berezhnianskom, Vinogradovskom, Irshavskom, Svalyavskom, Tyachevskom, Hustskom okrugah

KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 25 yanvarya 1945 g. – 21 yanvarya 1946 g. 1. doboz, 1945-1946 / 56 sz. irat – Postanovlenie, tsirkulyari Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi ob otkrytii nepolnyih, polnyih i srednih shkol s vengerskim yazyikom obucheniya

KÁL, R-177. Upolnomochennyiy Narodnoy Radyi Zakarpatskoy Ukrainyi po delam prosvescheniya g. Uzhgorod Zakarpatskoy Ukrainyi, 28 dekabrya 1944 g. – 28 sentyabrya 1946 g. 1. doboz, 1944-1946 / 12 sz. irat – Uchebnyie planyi i programmy narodnyih shkol

KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainy, 1 sichnia 1945 r. – 24 hrudnia 1945 r. 1. doboz, 1945 / 618 sz. irat – Postanovy i tsyrkuliary NRZU ta lystuvannia z okruhovymy shkilnymy viddilamy pro povernennia vchyteliv do pedahohichnoi roboty

KÁL, R-14. Prezydiia Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainy, 19 kvitnia 1945 r. 1. doboz, 1945 / 607. sz. irat – Tsyrculiar upovnovazhenoho NRZU v spravakh osvity Pro oberezhennia pedahohiv vid burzhuaznoi natsionalistychnoi ideolohii, rozpovsiudzhuvanoi fashystskymy okupantamy v mynulomu

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>